

Italská cesta J. M. Marci a Fr. K. Šternberka (1640)

JOSEF SMOLKA

Italian journey of J. M. Marci and Fr. K. Sternberg (1640). The intention of the article is to put right one incorrect interpretation that older writers made in Joannes Marcus Marci's biography (1595–1667), and indirectly also in the history of Prague university.

Key words: 17th century • Fr. K. Sternberg • J. M. Marci • J. Plachý-Ferus • Ath. Kircher

Věnováno hraběti Zdeňku Sternbergovi

Smyslem této drobné studie je napravit jednu nekorektnost, jíž se starší autoři dopustili na biografii Jana Marka Marci (1595–1667) a zprostředkovaně i na dějinách pražské univerzity. Vraťme se k tomu do druhé poloviny třicátých let 17. století, do doby, kdy mezi její světskou a jezuitskou částí – ale částečně i mezi arcibiskupským seminářem – probíhaly ostré boje o další charakter tohoto vysokého učení. „... dalším tahanicím zamezil rázným krokem císař Ferdinand III., jenž už nebyl tolik závislý na vůli jezuitů jako jeho otec“, napsala o této situaci I. Čornejová. „Veřejně vyhlásil, že tyto vleklé spory nebezpečně ohrožují věc obnovy víry v Čechách. Tovaryšstvu Karolinum s fakultami právnickou a lékařskou odebral a obnovil jeho samostatnost. Do čela jeho správy postavil svého úředníka – protektora ... (21. června 1638). Jezuitům zůstala jejich klementinská Ferdinandea, organizovaná způsobem obvyklým v předběllohorských časech...“¹ Obdobně pojednal o této věci předtím i G. M. Schnabel.²

Na výše zmíněný císařský edikt navázal tři desetiletí po tomto autorovi ve své studii o Markovi W. R. Weitenweber. Ten už věděl, že Marci doprovázel hraběte Františka ze Šternberka při jeho cestě po Itálii³ – neuvedl ale pro svá tvrzení

¹ *Dějiny Univerzity Karlovy 1622–1802. II.* Praha, 1996, s. 31–32.

² *Urkundenbuch zur Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen.* Jhrg. I, 1827.

³ „Marci sei nie ausserhalb Böhmen gekommen, so beruht diese ... Angabe jedenfalls auf einem Irrthum, indem Marcus tatsächlich einmal, und zwar bereits in Jahre 1639

žádný pramen. Ze svého zjištění také ale nedělal žádné větší závěry, chtěl jen vyvrátit tezi o tom, že Marci nikdy neopustil hranice Čech.⁴

Za další tři desetiletí dovršil legendu o této cestě J. Hasner.⁵ V dobré víře vysvětlit její účel napsal – bohužel opět bez nejmenšího důkazu – že byla vedena snahou vyjednat pro univerzitu proti jezuitům co nejlepší podmínky.⁶ Odborná veřejnost tento závěr přijala, i když v žádných dějinách pražské univerzity – ani v těch nejnovějších, které jsme výše citovali – zpráva o nějaké takovéto misi není. Pouze před 50 lety se pokusil přítel Zdeněk Pokorný přezkoumat vročení této cesty, ale více či méně je potvrdil: podle něj k ní došlo buď v první polovině r. 1639 nebo dokonce už v druhé polovině r. 1638.⁷

Musíme se přiznat, že po celá léta jsme tuto historii přijímali jen s krajními pochybnostmi. Odkud získal Weitenweber zprávu o tom, že se takováto italská cesta vůbec konala? Na základě čeho mohl Hasner prohlásit, že její účastníci jeli do Říma intervenovat proti pražským jezuitům? Kdo byl vůbec hrabě Šternberk a jaký měl vztah k univerzitě, že mohl jejím jménem jednat v Římě? Těžko pochopitelný je i fakt, že Marci, který chtěl navštívit Galilea v jeho domácím vězení v Arcetri (z návštěvy však sešlo), by mu o tom nenapsal hned, ale až dva roky po svém návratu do Prahy. Další ranou pak byl Marciho dopis Kircherovi, psaný na zpáteční cestě z Itálie, který nese datum 3. srpna 1640.⁸ To by jeho pobyt v Itálii trval dva roky?

Na první dvě otázky budeme těžko hledat odpověď. Můžeme však věnovat pozornost méně známému hraběti Šternberkovi. Podle poslední verze šternberkovské

---

den Grafen Franz v. Sternberg auf dessen Reise nach Rom begleitete ...“. *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Classe.* Jhrg. 1856, XIX. Bd., I. Heft, s. 134.

⁴ Ale ani to dnes není pravdou. Víme přinejmenším ještě o jeho cestě na říšský sněm v r. 1675 a o jeho pozdějším pobytu v německých lázních, který absolvoval s císařským dvorem.

⁵ Joseph Hasner, Ritter von Artha (1819–1892), byl vynikajícím rakouským oftalmologem, který působil po celý život v Praze. Jedna z očních membrán, *plima lacrimalis*, nese dodnes jeho jméno.

⁶ „Er begleitete sogar 1639 den Grafen Sternberg nach Rom, um günstige Bedingungen gegenüber den Jesuiten für die Univerität zu erlangen.“ *Geschichtlich-medicinische Fragmente.* In *Zeitschrift für Heilkunde*, IV. Bd., 1883, s. 172.

⁷ Dopis Jana Marka Marci Galileimu. In *Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky*, IX, Praha, 1964, s. 13.

⁸ Tento list jsme otiskli s přítelem R. Zandbergenem v příspěvku Athanasius Kircher und seine ersten Prager Korrespondenten. In *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. P. CEMUS (ed.). Tomus 2. Praha, 2010, s. 699–700.

genealogie⁹ se jednalo o Františka Karla Matyáše, pána na Bechyni, Budyni, Libochovicích, Krupce, Zelené hoře a Plánici, jak zněl jeho celý titul. Byl synem Adama II. staršího (1575–1623), nejvyššího purkrabího království českého, a jeho druhé manželky hraběnky Marie Maximiliany von Hohenzollern-Sigmaringen. Jeho nacionále uvádějí, že žil od 26. září 1612 do 9. srpna 1648. Čteme tu rovněž, že byl dvorním maršálkem a nejvyšším sudím českého království – to byly ovšem hodnosti, které v době italské cesty vzhledem ke svému nízkému věku asi ještě nemohl mít. Údajně nebyl v té době ještě ani hrabětem. O jeho životě je známo žalostně málo,¹⁰ nikde však není ani vzdálený náznak toho, že by měl nějaký vztah k pražské univerzitě a že by byl oprávněn za ní jednat.

Zbývá však ještě mnoho otázek. Jestliže cesta nebyla oficiální misí, byla to tedy spíše jakási poznávací kavalírská cesta? Asi ne úplně – dopis, který citujeme v závěru tohoto článku, naznačuje, že Šternberk měl zájem na osobním setkání s Kircherem. Nevíme také bohužel přesně, kdo byl účastníkem cesty. Proč na ni Šternberk pozval právě Marciho jakožto profesora lékařské fakulty? Není vyloučeno, že Marci fungoval u Šternberků jako rodinný lékař. Pozvání rozhodně uvítal, jistě by se s Kircherem rád osobně seznámil – pokud se dokonce o ně sám nějak nepostaral. Marci o Kircherově činnosti, podobně jako někteří klementinští jezuité, dobře věděl. Byl to možná on sám, kdo vedl svého přítele J. Bareše k tomu, aby se na Kirchera obrátil a předložil mu k rozluštění nesrozumitelné písmo textu, který je dnes znám jako Voynichův rukopis.

Jiným účastníkem cesty mohl být klementinský jezuita Jiří Plachý-Ferus (1586–1655). Můžeme na to usuzovat s jistou dávkou pravděpodobnosti z následujícího drobného faktu: v prvním listu, který napsal Marci Kircherovi po návratu z Itálie do Prahy, dává „Ferrarius“ Kirchera pozdravovat – patrně se tam s ním seznámil.¹¹ Ferova biografie¹² však naši domněnku nepotvrzuje. To však mnoho neznamená, pro 40. léta je bohužel velmi „řidká“, faktů pro tuto dobu uvádí méně než málo. Zmiňuje se však o Ferově misionářských cestách v době, kdy působil ve Staroměstské koleji (1628–1648), mezi jinými lokalitami

⁹ Za její poskytnutí patří náš dík správě hradu Český Šternberk.

¹⁰ V Libochovicích se však zachovala jeho svatební smlouva ze 26. listopadu 1634: podle ní se oženil s Ludmilou Kateřinou Kavkovnou z Říčan.

¹¹ „Dignetur salutare Reverendus Ferrarius...“. Marci Kircherovi, 12. září 1640. Řím, Archiv papežské univerzity Gregoriana, Carteggio Kircher (dále jen APUG), sign. 557. s. 127.

¹² Srov. Anna FECHTNEROVÁ. Jiří Ferus a Jiří Plachý. In *Pocta Dr. Emmě Urbánkové*. Praha, 1979, s. 427–457.

je tu i Bechyně, která byla panstvím Františka Šternberka – mohlo by to vypovídat o jejich bližších vztazích.¹³

A takové bližší vztahy mezi Ferem a Šternberky nepochybně existovaly. Už v r. 1635 dedikoval Ferus, který vykazoval jako vedoucí klementinské tiskárny bohatou ediční činnost, Maximilianě Veronice Šternberkové spisek *Rozjímání o věčnosti od ctihodného kněze a P. Jeremiáše Drexelia*.¹⁴ Daleko významnější jsou však dedikace právě Františku Šternberkovi. V r. 1641 to byla jedna z nejznámějších Plachého knih *Vita S. Ioannis Nepomuceni sub titulo: Fama posthuma...*, což byl luxusní tisk, vydaný ve třech jazycích, v češtině, němčině a latině, a vyzdobený vyobrazeními Karla Škréty; Šternberk na něj patrně výrazně přispěl. Další dedikace následovala v r. 1643, byl to spis *Veleslavná památka svatého Vojtěcha...* od K. P. Drauschovia.¹⁵ To vše vypovídá jasně o tom, že protijezuitsky orientovaný Šternberk rozhodně nebyl – právě naopak.

O dalších účastnících cesty mnoho nevíme. Mohl mezi nimi být s jistou dávkou pravděpodobnosti i Jan Kryštof (jinde Jan Christián) Daisigner. Musel to být mladý člověk,¹⁶ všechny údaje, které se nám o něm podařilo shromáždit, se ale vztahují až na dobu po naší cestě. To platí i o jeho čtyřech tiscích z 50. let 17. století, uložených v klementinské Národní knihovně: jde o dva kalendáře a dvě sbírky epigramů. Z nich je pro nás důležitější *Liber V Epigrammatum Pylades*, s. I., s. a., sign. 9 L 429.¹⁷ Pod čísly XVII–XXV jsou tu šesti až desetiverší věnována Marcimu „konajícímu po souši i po moři cestu se slavným pánem, panem Františkem Karlem ze Šternberka a vstupujícímu do přístavů a krajů Itálie“. Ta se vztahují k různým městům a pamětihodnostem, což nám umožňuje rekonstruovat do značné míry trasu cesty.

¹³ Tamtéž, s. 460.

¹⁴ Srov. Jan LINKA. Jíří Ferus – Plachý SJ a jeho okruh... *Listy filologické*, roč. 128, 2005, s. 58.

¹⁵ Tamtéž, s. 49–50.

¹⁶ Consortium of European Research Libraries Thesaurus uvádí rok jeho narození jako 1616, rok úmrtí nezná (bez udání pramene podobně Z. POKORNÝ, viz pozn. 7, s. 12: 1616?–1654). Thesaurus dále informuje, že to byl Bohemus Pontanus, Kalenderschreiber, astronom a autor spisku *Campi Martii anthologia ...*, 1646. Trochu jinak se jeví ve světle pramenů k dějinám medicíny. Podle nich byl v r. 1644 imatrikulován na pražské lékařské fakultě, srov. *Matricula facultatis medicae universitatis Pragensis*. K. KUČERA– M. TRUC (eds.). Praha, 1968, s. XXVI, byla to však imatrikulace poměrně pozdní. V r. 1650 byl pak inkorporován mezi členy fakulty. Srov. K. BERÁNEK. Pražská lékařská fakulta 1638–1654. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Tomus VII, I, Prague, 1966, s. 78.

¹⁷ Na tento spisek upozornil již Z. POKORNÝ, viz pozn. 7, s. 12.

Ta začala nejspíše v Praze a pokračovala přes Vídeň do Štýrského Hradce. Ten je prvním doloženým bodem cesty. Z Marciho listu Galileimu se dozvídáme, že se tu výprava zastavila u jezuitského matematika Paula Guldina (1577–1643) – pokud v jeho koleji přímo nenocovala. Pro Marka to bylo nesmírně významné: Guldin, který se ani v době Galileova procesu netajil vůči němu se svými sympatiemi, mu na jeden den půjčil jeho „knihu o pohybu“. Sotva lze pochybovat o tom, že to byly Galileiho nejnovější *Discorsi e dimostrazioni matematiche intorno a duo nuove scienze...*, které vyšly v r. 1638 v Leidenu. Marci o ní píše, že ji ve Štýrském Hradci užíval poprvé.¹⁸ Pro Marciho biografii je to nesmírně významný moment, končí totiž definitivně všechny možné úvahy o tom, zda Marciho mohly nebo nemohly ovlivnit Galileiho *Discorsi*, když textoval svůj spis *De proportionem motu*, který vyšel v Praze r. 1639. Důležitá je i Marciho následující poznámka, v níž si stěžuje, že se mu příliš pozdě dostal do rukou *Systém*. Je to nepochybně Galileův předcházející spis, který byl poslední kapkou pro zahájení procesu – *Dialog o dvou největších systémech světa* – na který jej upozornil G. Pieroni.¹⁹

Prvé místo na italské půdě, které zmiňují Daisignerovy epigramy, jsou Benátky. Následuje Padova, Florencie, poté Mantova, Řím a Verona – zde autor asi časovou posloupnost trochu pomíchal – z řek připomíná Mincio, Pád a Tiberu, z památek pak hrob Vergiliův, který je v Neapoli. Otázkou je, kde se asi výprava plavila, jak se o tom Daisigner zmiňuje: mohlo to být právě mezi Neapolí a Ostií či naopak.

Více podrobností o Šternberkově a Marciho cestě po Itálii nemáme. Jejím vyvrcholením byl však nepochybně Řím. V Marciho jezuitském elogiu se zachovala zpráva, že jej přijal generál řádu Muzio Vitelleschi (není přitom jasné, zda účastníkem přijetí byl i Šternberk) a věnoval mu při této příležitosti jakousi plaketu – v textu elogia je pojmenována jako *numisma*. Její zázračnou moc si prý mohl Marci brzy vyzkoušet sám na sobě. Když se vracel z Říma, zachvátily jej na několik nocí horečky a nespavost, takže prý měl obavy z deliria. Spolehl se však na Boha a v modlitbách si přejížděl svým numismatem čelo a prsa ve tvaru kříže a ejhle! Tvrdě usnul, což jej posílilo tak, že se mohl připojit k účastníkům cesty. Numisma pak v příštích letech ještě mnohokrát posloužilo, dokud je někdo z božího dopuštění nesebral nebo náhodně nevzalo za své.²⁰ Tato historka není

¹⁸ „Verum librum Tuum de motu Graecii primum aspexi, dum Italiam inde peterem“. Srov. týž, s. 8. Je tu mj. potvrzeno, že Marci do Itálie teprve jel.

¹⁹ Giovanni Battista Pieroni byl toskánský architekt, který byl asi od r. 1622 ve službách císaře Ferdinanda II. Český čtenář jej však zná především jako stavitele Valdštejnského paláce v Praze.

²⁰ Srov. A. PODLAHA. Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii. *Časopis Musea království českého*, roč. LXIX, 1895, s. 508–509.

samozřejmě prosta určitých hagiografických momentů, to ale není rozhodující. Podstatné je pro nás její racionální jádro – spočívá v tom, že Marcimu prokázal svou přízeň nejvyšší představitel jezuitského řádu.

Ještě větší význam mělo pro Marka navázání přátelství s Athanasiem Kircherem. Trvalo více než čtvrt století, doslova až do konce života, a Marci se stal v průběhu této doby jedním z nejpilnějších Kircherových korespondentů.²¹ Je až dojemné číst slova jeho přítele G. A. Kinnera, jež zaslal Kircherovi tři měsíce před Markovou smrtí: „Pan Marcus, který už téměř na všechno zapomněl, si na Tebe dosud vzpomíná a dává Tě svým jménem co nejlaskavěji pozdravovat a mým prostřednictvím by se rád dozvěděl, zda jsi už už udělal Oidipa při rozluštění knihy, kterou Ti předchozího roku poslal prostřednictvím otce provinciála, a jaká si myslíš, že obsahuje mysteria: bude mu velkým potěšením, když se v tomto bodě uráčíš vyhovět jeho zvědavosti.“²² Jednalo se o dnešní Voynichův rukopis, který Marci Kircherovi jako svému nejlepšímu příteli a nekompetentnější osobě předal, jeho rozluštění – stejně tak jako my dodnes – se však nedočkal.

Posledním známým bodem této italské cesty – jak víme odjinud,²³ byl Pasov. Většina výpravy odtud zamířila na Prahu, Marci se tu však odpojil a spěchal do Řezna, kde probíhal říšský sněm. Marci doufal, že tam bude přijat Ferdinandem III. (nakonec se tak stalo dokonce dvakrát) a že s ním bude moci projednat podmínky císařského mecenátu pro Kirchera. To vše úspěšně proběhlo, ale to už je jiná kapitola...

Šternberkova a Marciho italská cesta měla však ještě své pokračování. Zmíníme se alespoň o dvou záležitostech. Prvou byl v historické posloupnosti list, který napsal Marci po svém návratu do Prahy 30. listopadu 1640 Galileimu.²⁴ Vyznal se mu v něm ke své kongenialitě, požádal jej o posouzení přiloženého spisku *De proportione motu* a napsal mu i o svých vědeckých plánech do budoucna.²⁵

²¹ Přehled této korespondence podal J. E. FLETCHER. Johann Marcus Marci writes to Athanasius Kircher. *Janus*, roč. LIX, 1978, s. 97–118.

²² „Dominus Marcus qui omnium rerum poene oblitus, Tui tamen adhuc memor, Te suo nomine officiosissime salutari iussit, ac per me scire desiderat, num iamiam Oedypum egeris in enodando libro, quem per Patrem Provincialem anno superiore transmiserat et quaenam ibidem mysteria contineri existimet: magno solatio eidem erit, si in hoc puncto placuerit illius curiositati favere.“ Kinner Kircherovi, 5. ledna 1667. Řím, APUG, sign. 562, s. 151.

²³ Srov. pozn. č. 8.

²⁴ Srov. pozn. č. 7.

²⁵ Marci jmenuje v této souvislosti druhou část spisu *De proportione motus figurarum rectilinearum* a další spis o pohybu, o jeho příčinách, tíži, lehkosti a impulsu, které jsou

Tento list, zdánlivě drobná, v Markově biografii však významná epizoda, měla mít své pokračování. Galilei byl v té době už prakticky slepý, a tak nadiktoval odpověď pro Marciho svému synu Vincenzovi, jak to dělal i v jiných případech. O té se však po staletí nevědělo. Její koncept se objevil až v polovině sedmdesátých let 20. století ve výloze milánského antikváře Carduzziho, brzy poté byl však odtud ukraden.²⁶ Pro naše dějiny věd je velmi cenné zjištění, že Galilei Marcimu odpověděl (u nás není samozřejmě nikde ani zmínky o tom, že by takový dopis do Prahy došel), malou tragedií pro nás však je, že neznáme obsah odpovědi – ve výloze antikváře byl vystaven originál a nebyla přitom pořízena ani kopie. A tak musíme doufat, že se Galileův koncept po určité době – třeba v některé ze soukromých sbírek – objeví.

Skutečným epilogem Šterberkovy a Marciho cesty po Itálii byl dosud neznámý list, na který upozornil nedávno J. E. Fletcher.²⁷ Šternberk – teď údajně už baron – napsal dne 17. dubna 1641 z Prahy Kircherovi, že se doslechl o jeho příjezdu do Německa. Je-li tato informace správná, naléhavě jej zve do Prahy. Poté – a skoro bychom řekli, že v rozporu s logikou pozvání – mu popsal válečnou vřavu v Čechách. V závěru jej však ubezpečil, že jezuité zůstanou za bouřlivého i klidného stavu jeho věrnými a stálými služebníky. Šternberk se tu tedy stylizoval do role mluvčího jezuitů – a my se můžeme jen dohadovat, zda jeho vztah ke Kircherovi se zformoval za italské cesty nebo zda je už staršího data a italská cesta nebyla vyvolána mj. snahou o osobní setkání. Není známo, že by Kircher na zmíněný dopis odpověděl, tím méně pak, že by do Prahy přijel.

V příštích letech dostal Kircher několik pozvání k návštěvě císařského dvora. V dohodě s Ferdinandem III. a místodržícím Ignácem Bernardem Martinicem mu je prezentoval právě Marci. První je hned v listě z 12. září 1640.²⁸ Zdá se, že Kircher je chtěl přijmout a ke dvoru přijet. Marci pln optimismu o tom hned uvědomil císaře, který pověřil svého zpovědníka, aby Kircherovi jeho jménem napsal a stanovil, že k návštěvě by mělo dojít o Velikonocích, až Kircher dokončí své magnetické dílo. Marka pak pověřil, aby svého přítele k cestě rovněž

---

již hotovy (iam absolutos). Prvý z nich vyšel v r. 1648, zatímco druhý, který připomíná svou tematikou spis *Otho-Sophia*, vydal z Marciho pozůstalosti až Dobřenský. Na tuto okolnost upozornil už Z. POKORNÝ (pozn. 7), s. 14–15.

²⁶ U nás přinesla zprávu o této události jen šifra –mš–. Loupež na Piazza Garibaldi. *Svět v obrazech*, 15. srpna 1975, s. 10, odborný tisk na ni ale nereagoval.

²⁷ J. E. FLETCHER. *A Study of the Life and Works of Athanasius Kircher, Germanus Incredibilis*. Leiden, 2011, s. 213 (APUG sign. 566, f. 354r–355v).

²⁸ „Hisce precor Reverendam Paternitatem Vestram quam felicissime valere et quam citissime nos invisere.“ APUG, sign. 557, s. 127.

povzbudil.²⁹ Z příštího Markova dopisu z 2. března 1641 však vyplývá, že z návštěvy sešlo.³⁰ Kircherovi se zřejmě nepodařilo splnit císařovu podmínku: dedikace spisu *Magnes sive de arte magnetica* Ferdinandovi III. nese datum až 4. května 1641. Kircher v příštích měsících zřejmě onemocněl: Marci mu proto 10. května 1642 doporučil, aby méně zdravý římský vzduch vyměnil za náš německý.³¹ Dobře míněnou radu však Kircher neuposlechl, takže k návštěvě dvora nedošlo ani v příštích měsících. Další pozvání v Marciho listech už nenacházíme a duch italské cesty jako by se pomalu vytratil.

Summary

In 1638, Emperor Ferdinand III issued a decree about dividing the Prague University – the Faculties of Medicine and Law should remain secular, the Faculties of Arts and Theology should be managed by the Jesuits. The older literature supposed that the secular part of the University immediately sent a mission to Rome that should have guaranteed their rights and property against the Jesuits.

The present study analyses the affair and comes to the conclusion that the group led by a less famous nobleman, Sternberg, and Marci, who visited Italy in 1640, was not delegated by the University nor intended to act against the Jesuits. Both of them wished rather to meet Athanasius Kircher, the most important representative of the Jesuit science. Their intention succeeded, as Marci closed a sincere friendship with Kircher, and their extensive correspondence lasted then 25 years.

Zusammenfassung

Die italienische Reise von J. M. Marci und Fr. K. Sternberg (1640)

Im Jahre 1638 hat sich der Kaiser Ferdinand III. für die Teilung der Prager Universität entschieden – die medizinische und juristische Fakultät sollten weltlich bleiben, das philosophische und theologische Studium sollte von den Jesuiten geleitet werden. Kurz danach – so schildert es die bisherige Literatur – hat sich eine Universitätsmission nach Rom begeben, um die Rechte des weltlichen Teiles

²⁹ „... mihi que mandavit, ut Reverendam Paternitatem Vestram ipse quoque ad iter hoc suscipiendum hortaret.“ Tamtéž, sign. 557, s. 64.

³⁰ Tamtéž, sign. 557, s. 92.

³¹ „... forsitan non abs re erit aerem Romanam minus salubrem cum nostrae Germaniae aere salubriori permutare.“ Tamtéž, sign. 557, s. 69.

der Universität zu verteidigen und günstige Bedingungen gegenüber den Jesuiten zu erlangen. Die vorliegende Studie bemüht sich zu zeigen, dass dies eine Legende ist.

Die Reise hat ein weniger bekanntes Mitglied der Sternberger Familie, Franz Karl Matthias (1609–1648), unternommen. Zu seiner Begleitung gehörte auch der Professor der Medizin der Prager Universität Joannes Marcus Marci (1595–1667). Im vorliegenden Beitrag wird gezeigt, dass Sternberg einerseits mit der Universität in keiner Beziehung stand und so keineswegs berechtigt war, für sie zu handeln. Andererseits wird darauf hingewiesen, dass er die Herausgabe der Prager Klementiner Drucke unterstützt hat – Georg Plachý-Ferus, Herausgeber und Vorstand der Prager jesuitischen Druckerei, hat ihm dafür zwei wichtige Werke dediziert.

Marci's Beziehung zum Orden war komplizierter, er hatte Schwierigkeiten mit der jesuitischen Zensur, als er im Jahre 1635 sein Werk *Idearum operatricium idea* herausgeben wollte, dagegen steht fest, dass er jahrelang der offizielle Arzt der Prager Jesuiten gewesen war. In Rom wurde Marci vom General des Ordens Muzio Vitelleschi gut angenommen und derjenige hat ihm sogar eine wunderbare heilkräftige Medaille gewidmet. Während seines Aufenthalts in Rom hat Marci auch Athanasius Kircher, den wichtigsten jesuitischen Gelehrten dieser Zeit, kennengelernt und eine lebenslange Freundschaft mit ihm geschlossen. Ihre Korrespondenz dauerte dann mehr als 25 Jahre. Der erste Brief davon, geschrieben in Regensburg im August 1640, bezeugt, dass unsere Reise eben im diesem Jahre stattgefunden hat – nicht früher, wie die ältere Literatur angibt. Bei der Rückreise hat Marci in Passau die anderen Teilnehmer der Reise verlassen und eilte zum Reichstag, um die Bedingungen des kaiserlichen Mäzenats für Kircher günstig zu beeinflussen. Marci war erfolgreich und Ferdinand freigebig. Für das Jahr 1640 spricht auch ein Brief Marci's an Galilei geschrieben im September dieses Jahres in Prag. Marci wollte ursprünglich Galilei in Arcetri besuchen, dazu ist es leider nicht gekommen, denn unsere Gruppe musste nach Böhmen zurückeilen, wo die schwedischen Truppen tobten.

Im Jahre 1641 ist nach Prag das Gerücht gekommen, als ob Kircher im Deutschland sei. Sternberg hat ihn nämlich nach Prag eingeladen – es war aber leider nur ein Gerücht. In den nächsten Monaten wurde Kircher mehrmals an den Kaiserhof eingeladen, die Initiatoren waren besonders Marci und der Oberstburggraf und Böhmischer Statthalter Ignaz Bernard Martinitz. Aber auch in diesen Fällen haben sich solche Besuche nicht realisieren lassen.

Author's address:
Nedvěžská 6
100 00 Praha 10